

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶԱՔԱՐԻԱ ԵՐԷՑ ԱՒԱՆՑԻ, ՎԱՆԷՑԻ

(1594 - 1616)

Զաքարիա Երէց՝ գրիչ, նկարող և կազմող էր միանգամայն: Ծնած է ԺԶ. դարու կիսուն մօտաւորապէս: Որդին էր Յովնանէս Քանանայի (+ 1600) և Ուլուխաթունի: Մայրը կանուխ մեռած ըլլալուն մեծցած է հօրը խնամքով: Ամուսնացած էր Մանմուռի հետ, եղած է աշակերտ տէր Յակոբի, իր կարգին ունեցած է աշակերտներ, որոնցմէ կը յիշուին տէր Մարտիրոս, Պօղոս սարկաւազ, Մելքոն, և Յովնանէս արկ. Տգաղեցի (Դիզակեցի):

Շահ Արասի վապուրականէն Պարսկաստան գերի տարածներուն մէջ եղած է ինքն ու: Այդ մասին կը գրէ իր մէկ յիշատակարանին մէջ. «Գրեցաւ սակաւ յիշատակս ի թվին ՌԵՇ. ձեռամբ Զաքարայ մեղապարտ վանեցոյ, ի յերկիրս Պարսից, ի յոյժէն Գանդաման, ի թա. դուռու թեմանս Պարսից Շահ Արասին, շք. դամենայն ազգս Հայոց առ և գերի տարեալ, և ընդհալ ի Պարսկաստան, և եմք իւրոյմ ի տառապանսս: ...» - Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, էջ 179 և 336, Յուզայի Զեռ. Նոր Զուղայի, Ա., էջ 146: Վանեցի Զաքարիա Երէց վախճանած է 1616 թուին:

Զաքարիա գրիչ նշանաւոր է իր գործածած բազմաթիւ ծածկադրերով: Տես Յիշատակարանք ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, էջ 22, 92, 412, 413, 414, 420, 421, 422 և 423: Նշանակէ Յուզայի Զեռադարոյ Նոր Զուղայի, Ա. Հատոր, էջ 44 և 127:

Երկու տասնեակ տարիներ տեղ իր գրչական աշխատանքներէն ծանօթ են հետեւեալները:

1. — Աւետարան, նկարած է 1596ին: Գրիչ՝ Սողոթիէլ արեղայ (1577): Ստացող՝ Սիմէոն Արքեպս. — Զեռ. Երեւանի, թիւ 5507: Հմմտ. Ե. Լալայեան, Յուզայի Հայ. Զեռ. Վապուրականի, 1915, էջ 685 - 690:

Յիշատակարանին մէջ կ'ըսէ. «Դարձեալ յիշեցէք զեղկելի Զաքարիաս և ըզհայրն իմ՝ զտէր Յովնանէս սրբամիտ քանանայն և զմայրն իմ՝ զՈւլուխաթուն. զի հայրն իմ անմայր սնոյց զիս» (էջ 689 - 690):

2. — Աւետարան, 1595ին գրած է մասամբ և նկարադարձած: Գրչու թեման մասնակցած են կարապետ և Մելքիսեդեկ: Ստացող՝ մանեսի կոստանդ. — Զեռ. Երեւանի, թիւ 6503:

3. — Աւետարան, 1599ին ծաղկած և կազմած է: Գրիչ՝ կարապետ արեղայ. — Զեռ. Երեւանի, թիւ 5794:

4. — Աւետարան, 1600ին ծաղկած և կազմած է: Գրիչ՝ Մարտիրոս Մոկացի: Ստացող՝ Շահալամ. — Զեռ. Երեւանի, թիւ 2804:

5. — Աւետարան, 1601ին նորոգած և կազմած է «Զաքարայ Աւանցի», չի գեղադարձար որ կոչի Աւանց: — Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, թիւ 22: Զեռ. Երեւանի, թիւ 10520:

6. — Աւետարան, 1603ին նկարած է Զաքարայ Աւանցի: Գրիչ՝ կարապետ արեղայ: Ստացող՝ Պարոն Յովնանէս. որդի Մկրտչի. — Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, թիւ 105: Զեռ. Երեւանի, թիւ 4101:

7. — Աւետարան, 1610ին կազմած է Զաքարայ վանեցի չի գեղադարձան Զուղայ: Գրիչ՝ Մարտիրոս քանանայ (1570): Ստացող՝ Հէրակոս Փարսեցի — Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, թիւ 483: Զեռ. Նոր Զուղայի, թիւ 87:

8. — Աւետարան, 1611ին գրած, ծաղկած և կազմած է Զաքարայ Երէց վանեցի չի գեղա Քաղաք: — Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, թիւ 518: Զեռ. Երեւանի, թիւ 5345:

9. — Աւետարան, 1611ին գրած, ծաղկած և կազմած է Զաքարայ Երէց վանեցի չի գեղադ Քաղաք: Ստացող՝ դարբին Աստուածատուր. — Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա. Հատոր, թիւ 528:

Յիշատակարանին մէջ կ'ըսէ. «Յիշեցէք ... զեղկելի գծողս և զծնաւորսն իմ՝ զտէր Յովնանէս և զՈւլուխաթուն, և զկողակիցսն իմ զՄանուկ խաթուն: ...» - Յիշտ. ԺԷ. Դարի, Ա., էջ 424:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Ժ. — ՄԵԾԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԱԹԻՆ, Ի ԹՋԵՆԻՆ ԵՒ ՑԱԴԱՄ

Երանելոյն Թէոփիլեա ասացեալ [ի] մեծի Բեիմ, ի ԹՂԵՆԻՆ ԵՒ յԱԳԱՄ.
Յաղագս (յ)անթիծից ԹՂԵՆՈՅՆ ԵՒ ՎԱՍՈՒ Ուպուեխարութեան:

Արդ թէպէտ եւ բազումք ասացեալ¹⁰ են եթէ՝ պատկեր անիծից թզնոյն ցուցեալ ձեւանայր ի հրէայան՝ առ ի չինել ի նոցանէ պտուղ արգարութեան, սակայն ոչ է այդպէս. զի ոչ թէ պտուղ միայն ոչ ցուցաւ ի նոցանէ, այլ եւ ծառք պտղաբերք արգարութեան: Քանզի ի նոցանէ երեսեցաւ մեծն այն եւ ընտրեայն Պողոս, որոյ պտուղ վարդապետութեանն, եւ ոստք հովանաւորութեանն հաւատոց յէջա ծածկեաց զամենայն հաւատացեալս. որ զարմատ կոապաշտութեանն հրովն, որով լցեալ ի Հոգոյն Սրբոյ հրդեհեալ կրօնոյր, եւ իւրովն արգիւնաւոր պտղովն զամենեւեան կերակրէր: Կողոպտիչն եկեղեցիաց՝ աւազակաց ամենայն զհամագոյ երրորդութեանն հաւատն զգեցուցանէր: Եկեղեցոյ աւար հարկանողն՝ զարդ լեալ տաճարին Աստուծոյ: Որ հայնոյիչն էր հաւատոց՝ քարոզ լեալ աստուածապաշտութեանն: Ամբաստանողն Քրիստոսի եւ քարոզողն դարձեալ աստուածութեան նորա, որ զնա իբրեւ զօրինակեաց ի խաչ հանէին, զխաչեալն յետոյ օրինաւոր Աստուած քարոզէր:

Մեծն Պողոս՝ յերկրի կողոպտողն, եւ յերկինս զանձաւորն, մարդն վիրաւոր եւ բազմավիրաց բժշկողն, կուրացեալն տեսանելեօք եւ երկնային լուսովն պայծառացեալն: Սա իսկ. յառաք բան զանէծս թզնոյն, զասացեալ լինէր ի պտղոյ հաւատոցն քրիստոսեան, եւ յետ անիծիցն ապա պտղաբերեալ ի հաւատն ճշմարտութեան, յորոյ պտղոյն արգարութեան եւ այժմ տիեզերք ամենայն կերակրեալ լինին:

Ասեմ եւ քան զսա նախ զսուրբն Մտեփաննոս, զթագաւորին մերոյ յառաջակաց զինուորն, զբահանային մեծի զառաջին սարկաւազն, զհահալտալկադրին¹¹ սուրբ

¹⁰ ասացեալն Ժ ¹¹ զնախադրին Ժ

10. — Այօրսամատոյց, 1612ին գրած, նկարած եւ կողմած է «Ի յաշխարհն Պարսից», իմա «Ի գեաւդն Քաղաք», ինչպէս ունին նախորդ եւ յաջորդ ձեռագիրները. — Յիշտ. ԺԷ. Դարս, Ա. Հատոր, ԹԻ. 582: Յուցակ Ձեռ. Նոր Զուղայի, Բ. Հատոր, ԼԵՆ. Գ. Միասեան, 1972, էջ 44:

11. — Աւետարան, 1614ին գրած, նկարած եւ կողմած է «Ի յաշխարհն Պարսից, Ի գեաւդն Քաղաք», աստուածասէր Շաղսակիի ցանկութեամբ:

Յիշատակարանին մէջ կը կարդանք. «Յիշեցէք... զանպիտան գծողք եւ ըզծնաւորք իմ զտէր Յովաննէսն եւ զՈւլուխաթունն... եւ զաշակերտն իմ զՄիւլ-

թունն, եւ զհոգեւոր հոյսն իմ զտէր Յակոբն զուսուցանող զրիս եւ արուեստիս».
— Յուցակ Ձեռ. Նոր Զուղայի, Բ., էջ 114—115:

12. — Աւետարան, 1615ին ձեռնորկած է ծաղկեալ եւ նկարեալ, բայց մահը վրայ հասած է եւ գործը կէս մնացած: Իր աշակերտը՝ Յովաննէս սրկ. Տղաղեցի ուրծաւորած է ապէս. «Հայս Աւետարանս, վանեցի տէր Զաքարայ վարդապետ ասն, այն էր սկիզբն արարեալս ի զթերն ամէն ծաղկել էր, անաւրիճակնայն նկարեաց, ապա ողորմած հոգին վախճանեցաւ».
— Յուցակ Ձեռ. Նոր Զուղայի, Ա., էջ 155—156:

Ն. ԱՐՔ. ԵՐԱՎԱՆ